

**ПОЛІЛЕКСЕМНА ЕКСТЕРІОРИЗАЦІЯ КІЛЬКОСТІ
(НА МАТЕРІАЛІ ІМЕННИКОВИХ СЛОВСПОЛУЧЕНЬ ІЗ
КВАНТИТАТИВНИМИ КОМПОНЕНТАМИ)**

Н.І. Чернюк,

Сумський державний університет, м. Суми

Стаття стосується окремих проявів кількісних відношень в іменнику англійської мови, пов'язаних з семантичним аспектом сполучень граматичної форми числа з певними квантитативними компонентами. В роботі показана різноваріативність смислової кількісної наповнюваності таких сполучень від реальної експліцитної одиничності до домінуючого кількісного значення множинності і навпаки.

Ключові слова: *квантитативні компоненти, структурно-семантичні сигналізатори, полілексемна екстеріоризація, варіативність кількісних кореляцій, домінуючі числові значення.*

Дана робота стосується семантизації граматичних числових форм при їх сполученні з квантитативними компонентами - виразниками варіативності смислового кількісного аспекту іменника в дискурсі.

В силу широкого спектру кількісних відношень у мові та тенденції сучасної лінгвістики проникати в структурно-семантичні аспекти мовлення, взаємозалежність співвідношення граматичних форм числа та детермінативів, з якими ці форми контактують, все ще залишається актуальним у лінгвістиці.

Метою роботи є окреслення параметрів парадигми семантизації граматичних форм числа в англійській мові при їх комбінаториці з детермінативами.

Предмет роботи - семантизація кількості іменниковими словосполученнями з квантитативними компонентами.

Об'єкт роботи складають сполучення граматичної форми числа з компонентами - виразниками варіативності смислового кількісного аспекту форми.

Проблема числа як універсальної категорії та числа в іменнику як її окремого прояву досить своєрідна і пов'язана з філософським розумінням членомості світу та її відображенням у мові. Для мови характерна специфічна структура, в якій окремі елементи пов'язані між собою властивими лише їй загальними закономірностями.

Перш ніж стати змістом мови, об'єктивний світ сприймається людиною через відчуття, відбиваючись потім у її свідомості. Ставши об'єктом мови, поняття «число», «кількість» набувають у ній специфічного значення, способів вираження та функціонування. Кількісні відношення та число у мові - це явище граматики.

У лінгвістиці побутує думка, що граматичній формі має обов'язково бути притаманним постійне значення, яке відрізняє її від інших граматичних значень у даній мові. Але це положення виявляється валідним лише на рівні диференціації форм між різними частинами мови. У домені однієї частини мови зовнішня граматична форма допускає значну варіативність в руслі її лексичного наповнення.

Багатогранність семантичного наповнення англійських субстантивів і є причиною порушення тієї співвіднесеності формального та смислового аспектів, яка викликає певні невідповідності у суб'єктно-предикативній групі та групі означуваного і означення. У цьому відношенні показова як маркована, так і немаркована форма числа в англійській мові.

Варіативність формально-смислових зв'язків при репрезентації кількісних відношень в англійському іменникові полягає у можливості відображення одного й того ж явища різними числовими формами (*the sky — the skies*) та відображення однією і тією ж граматичною формою різних числових значень. Так, поряд з уніфікованою системою кореляції немаркованої форми зі значенням одиничності (*a window, a blanket*) в англійській мові спостерігається ряд свого роду перехідних

моментів, що заслуговують на пильну увагу. Прикладами можуть служити випадки порушення числового узгодження немаркованої форми деякої категорії збірних іменників з синтаксично залежними від них словами типу *those gentry, the group were*; наявність омонімічної форми іменників для відображення як одиничності, так і множинності (*bass, moose, buffalo, Japanese*). Не менш показовим виявляється і характер співвіднесення кількісного змісту з маркованою формою іменника, де перехідні випадки настільки значні, що дозволяють говорити про наявність не тільки різноваріативності співвідношення граматичної форми та її кількісного наповнення у сфері англійського іменника, але й про зближення у ньому одиничності з множинністю. Пор.: *the family was, the family were*. А поряд з відображенням кінцевим –s реальної множинності (*doors, cups*) даний формант може передавати реальну одиничність (*shambles, gas-works, innings, molasses*).

Існуюче порушення абсолютної єдності зовнішньої форми числа та її внутрішнього кількісного змісту є закономірним для розвитку мови в цілому і підтверджує правильність точки зору Б. Стренг про наявність в англійській мові ряду іменників, до числового оформлення яких природа речей не має ніякого відношення. [16, с.112].

Вважається, що один окремих предмет в англійській мові позначається не числівником «one», а неозначеним артиклем [1, с.32]. Якщо артикль взагалі є структурним сигналізатором слова як іменника, то неозначений артикль представляє собою один із граматичних засобів конкретної одиничності [6, с.37].

Однак аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що значення одиничності, інгерентне у даному артиклі, не є в ньому єдиним значенням. Будучи історично ослабленою формою числівника «one», від зберігає у собі кількісне значення і часто дійсно дублює числівник «one». У цьому аспекті формалізовані моделі Art. (indef.) + N_{sg} та Num (one) + N_{sg} можуть бути синонімічними. Така синонімічність підтверджується пробою на субституцію, коли заміна «a» на «one» не змінює кількісного змісту іменника, напр.: *Before anybody could say a word, Lena had begun playing* [15, с.21]. *Not one word of Gravesand crossed my lips to her* [ib.:143]. *A hand fell on his shoulder and he started* [12, с.94]. *And to the intense delight of Stanley, one hand fell heavily on the hat* [15, с.52].

В формалізованій моделі Num (one) + N_{sg} «one» заключає в собі сему одиничності у її протиставленні більшій кількості (множинності). Значення кількості виходить у ньому на перший план, напр.: *So Stanly was dispatched to the pavement Dining Rooms for one pot of tea, one buttered tea-cake and a bun* [15, с.277]. *Drone opened the door an inch and peered in with one eye* [12, с.79].

Поряд з цим неозначений артикль може виступати як полісемантичний елемент і характеризуватися зсувом в інші домінуючі значення, що нашаровуються на його кількісне значення. Це спостерігається при а) співвіднесенні іменника з певним класом та визначенні його як представника цього класу, напр.: *This is a snake*; б) зіставленні об'єктів як тотожних, напр.: *These desks are of a level*; в) сприйнятті об'єкта як неозначеного, напр.: *A hand fell on the hat*; г) сприйнятті об'єкта в узагальнюючому аспекті, напр.: *A snake is a long, thin reptile that has scales on its skin and no legs*.

У деяких випадках модель Num (one) + N_{sg} виявляється омонімічною моделі Art.(def) + only + N_{sg} або Art.(def.) + sole + N_{sg}: *The only hotel of this name was in the Rue de Moines* [14, с.54], де «only» надає іменникові відтінок виключності чи унікальності.

Необхідними характеристиками only, що має таке значення, є: а) наявність у препозиції компонента типу означеного артикля (*the only hotel*), присвійного займенника (*his only son*), іменника у присвійному відмінку (*Jordan's only parent*); б) наявність означуваного іменника безпосередньо після only (*the only window*) або після прикметника чи дієприкметника, що є означеннями до іменника (*The only working mechanism, the only honest person*).

Оскільки в «the only» домінує відтінок винятковості, а не значення одиничності, для нього характерна комбінаторика не тільки з одніною, але й із множиною іменника. Різниця у значенні таких сполучень досить суттєва. В однині зазвичай виділяється один об'єкт із ряду однорідних, у множині - цілий ряд об'єктів певного класу, для яких властива спільна ознака, пор.: *The only picture was an overlarge photograph* [5, с.32] - *We all kick up for freedom, and the only institutions gaining strength are Socialism and the Roman Catholic Church* [8, с.37].

Типізована модель з only може приймати вигляд N (one) + N + only. У такому випадку «one» виключає всі інші об'єкти, напр.: *Here is a man, presumably human, who mentions the name of one woman only* [11, с.45].

У цьому проявляється різка протилежність між немаркованою формою з (the) only та формою зі значенням узагальненості, якій притаманне значення, що ставить знак рівності між артиклем та детермінативом «any». Можливість одиничного відтворення субстантивованого елемента з відтінком кількісної узагальненості базується на синтезі позначуваної сутності і сприйняття її мовцем як неподільного цілого.

Для іменників у формі однини показова і сполучуваність з компонентом each, every, all, another, this, that та ін. Їх внутрішній зміст дозволяє комбінаторику з формою іменника, яка сигналізує про кількість об'єктів, що не перевищує одного. Ця їх спільна властивість по відношенню до формального граматичного числового показника не нівелює їх семантичних розбіжностей.

Each передбачає одиничність кожного об'єкта, що входить у обмежену множинність, об'єкта, що розглядається виокремлено, індивідуально або у послідовності один за одним. При цьому якісні параметри в ряду ідентичних об'єктів обов'язкові для будь-якого об'єкта цього ряду. Кожен об'єкт, позначений іменником з each у препозиції, ніби виводиться із ряду і розглядається виокремлено: ... *it (a hotel) had so bedraggled an air that the houses on each side of it looked neat and clean* [14, с.54] - будинки на кожній стороні вулиці мали охайний вигляд. *Dipping his face in cold water, he sat on his bed, dropping each finished page on the bed beside him* [7, с.221] - кидав на ліжко кожну окрему прочитану сторінку. У випадку, коли йдеться про два об'єкти, each виступає семантичним еквівалентом either. В інших випадках така еквівалентність відсутня.

На відміну від each, що передбачає індивідуалізуючий підхід до одинично представленого об'єкта, every, поєднуючи у собі значення «один», і «всі взагалі» об'єкти, що розглядаються, містить у собі як індивідуалізацію, так і узагальнення. Пор.: *I simply can't bear the thought of not seeing you every day* [9, с.9]— Тоні хоче зустрічатися з Клер кожен день, всі дні, завжди, день за днем.

Дані компоненти здатні замінити один одного в структурі речення, не порушуючи основного числового значення одиничності, хоча семантичний аспект кожного залишається стабільним. Пор.: *Couple after couple, from every gate (= from each gate) they streamed along the paths* [9, с.311]. *At the signal they made a rush, each policeman (= every policeman) grabbing at the youngsters...* [13, с.307].

Не акцентуючи значної уваги на стилістичному навантаженні кожного з даних компонентів і розглядаючи їх з точки зору одинично представленого об'єкта, бачимо, що у цьому плані вони еквівалентні: *His view of Rome, however, got better with every step* [3, с.325] — Кожен окремий крок і всі кроки разом сприяли кращому розгляду центру Риму. *She knew him too well... She knew the significance of each restless gesture...* [4, с.132].

У every більш широкий, ніж у each, спектр вживання: це імена дискретних сутностей, нечленимих абстрактних понять, специфікаторів кількості: *every student, every opportunity, every bit o intelligence* і т.п.

З лічильними словами every передає частоту виконуваної дії: *every day (month, year, week, Monday* і т.п.).

Коли мова йде лише про два об'єкти, вживається винятково компонент «each», заміна якого на «every» абсолютно неможлива. Останній позначає кожного члена групи, яка передбачає більше двох об'єктів, і відноситься до всіх складових групи.

Випадки вживання *every* з маркованою формою не суперечать тому, що цей компонент передбачає одиничність. Чітко експлікована маркована форма, подібно лічильним словам, може сприйматися як окрема одинична сутність і мислиться як сукупне одиничне неподільне ціле (*every few minutes, every ten kilometers, every three weeks...*).

Each у певній, *every* у значній мірі можуть виступати синонімами детермінатива «all» (Hornby, 1958:25 - all –det.(used as a pron.) the whole amount, or number; every one..., every one of; ... every bit of). Однак існує значна різниця у кількісній репрезентації граматичної числової форми з *each* та *every* і компонентом *all*. На відміну від *each*, інгерентне значення якого передбачає наділення кожного з упорядкованих один за одним об'єктів певною ознакою чи характерною дією, та *every*, якою властива і узагальненість, і індивідуалізація, *all* позиціонує іменний елемент як сукупність однорідних об'єктів. Остання може репрезентувати різну можливу кількісну наповнюваність.

Виступаючи в англійській мові абстрактним виразником рахунку та кількісною міри, компонент *all* здатний називати неконкретну кінцеву граничну величину. Його конкретний кількісний потенціал може бути уточненим лише у сполученнях з іменниками, ситуативно обумовлюючись контекстом. Виняток складають генералізовані висловлювання типу *All people are born equal*, або як *all foods* у реченні *It was the Cretan derivative of oats and food, all foods* [2, с.9]. У таких висловлюваннях *all* + N_{pl} еквівалентне кількісному значенню немаркованої нелімітованої (*the economic position of woman*) чи маркованої нелімітованої (*girls are girls*) числових форм, що вербалізують тотальне охоплення об'єктів певного класу.

Кількісна наповнюваність граматичної форми, якій передують *all*, або залишається неозначеною, або конкретизується ситуативно, пор.: *The two came out... One with the bandaged head, all but his eyes* [2, с.29]. Тут *all* передбачає один об'єкт, у частині якого (but the eyes) відсутня якість бути забинтованою. *And he saw the others about him, some others. All lying there.* [2, с.22], де тотальність звужена лише до неозначеної кількості тих, хто оточував героя. Подібне звуження спостерігається у *all* у наступному реченні: *They have shot all those they discovered preparing against them* [2, с.4]. Підрядне означальне речення вказує лише на ту неозначену значну чи незначну кількість людей, які готувалися виступити проти.

Конкретне кількісне наповнення *all* актуалізують вжиті у висловлюванні кількісні числівники, як-от: *The three-men patrol went by, looking hard at the two Australians. All three of them, with those square German water bottles sticking out of their hips* [2, с.15]. *There were three novels or romances, and all three stories had for their setting such places as Borneo and the South Seas* [15, с.306].

All з маркованою формою іменника презентує об'єкти в їх сукупності і множинності. *Every*, як правило, сполучається з немаркованою формою, екстеріоризуючи об'єкт як представника класу, підрозуміваючи весь клас об'єктів. Окремий об'єкт мислиться в аспекті роздільності: *every* + N_{sg} сприймається як «і цей, і той, і будь-який об'єкт даного класу».

Основній одиниці мови - слову - потенційно властива певна сполучуваність, яка здійснюється не довільно, а відповідно до норм окремої мовної системи за законами семантичної атракції. Вона виражається у специфічних формалізованих моделях. Моделі комбінаторики складають той семантико-граматичний варіант маркованості, який компенсує недостатність вираження числової диференціації іменних утворень на парадигматичному рівні.

Оскільки як одинично, так і неоднорідно представлені в мові об'єкти і явища навколишнього світу неоднорідні за своїми якісними характеристиками, їх кількісне

відтворення носить різноваріативний характер, який певною мірою уточнюється певними детермінативними компонентами.

Такі компоненти не є уніфікованою системою спеціалізованих засобів передачі кількісних відношень. Однак вони відіграють чималу роль у репрезентації кількісного аспекту сполучуваної з ними граматичної числової форми. Розглянуті синтаксичні сполучення детермінативів *each*, *every* та *all* з немаркованою та маркованою формою виявляються нерівнозначними в плані актуалізації ними кількісного потенціалу.

В інгерентному для них незначному кількісному діапазоні чітко прослідковується конкретна одиничність, коли вони співвідносяться з одним предметом чи явищем, даючи йому квантитативну оцінку. При цьому *each* та *every* завжди корелюють з іменниками — назвами дискретних сутностей. У випадку сполучення *every* з маркованою формою значення множинності нівелюється і зводиться до узагальненої абстрактної одиничності.

All, розділяючи певні спільні риси з *every* та *each*, відрізняється від останніх здатністю вербалізувати і реальну множинність.

Все це пов'язане з особливою природою одиничності, яка може не тільки співвідноситися з конкретно вищеленим явищем зовнішнього світу, але й включати в себе поняття, обтяжені певним значенням неединичної абстрактності.

ПОЛИЛЕКСЕМАЯ ЭКСТЕРИОРИЗАЦИЯ КОЛИЧЕСТВА

Н.И. Чернюк

Статья касается отдельных проявлений количественных отношений в английском существительном, связанных с семантическим аспектом комбинаторики грамматической числовой формы с некоторыми квантитативными компонентами. В работе освещена разновариативность смыслового количественного наполнения таких словосочетаний – от реальной эксплицитной единичности до доминирующего количественного значения множественности и наоборот.

Ключевые слова: квантитативные компоненты, структурно–семантические сигнализаторы, полилексемная экстериоризация, вариативность количественных корреляций, доминирующие числовые значения.

POLYLEXEMIC EXTERIORIZATION OF QUANTITY

N.I. Chernyuk

The article considers the expression of quantitative relation in English nouns connected with the semantic aspect of combination of the forms of grammatical number with some quantitative components, which range from explicit singularity to implicit plurality, depending on the kind of a quantitative component.

Key words: quantitative component, structural– semantic signallers, polylexemic exteriorization, variety of quantitative correlations, dominant quantitative meanings.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Левицкий Ю.А., Погудина Э.Б., Шутов И.И. Система определителей (на материале английского, немецкого и французского языков) / Ю.А. Левицкий, Э.Б. Погудина, И.И. Шутов. - Пермь, 1973.
2. Aldridge J. The Sea Eagle. - К., 1973. - 280 p.
3. Brown D. Angels and Demons. - G.B., 2001. - 620 p.
4. Cussack D. Say No to Death. - К., 1976. - 380 p.
5. Fitzgerald F.B. The Great Gatsby. - К., 1973. - 181 p.
6. Francis W.N. The English Language. An Introduction. - Lnd., 1967. - 273 p.
7. Galsworthy J. To Let. - М., 1964. - 303 p.
8. Galsworthy J. The White Monkey. - М., 1976. - 304 p.
9. Galsworthy J. Over the River. - М., 1960. - 304 p.
10. Galsworthy J. The Man of Property. - М., 1964. - 464 p.
11. Hemingway E. A Farewell to Arms. - М., 1976. - 319 p.
12. Kipling R. The Light that Failed. - М., 1975. - 283 p.
13. Lindsay J. Betrayed Spring. - М., 1955. - 606 p.
14. London J. Martin Eden - К., 1980. - 367 p.
15. Maugham S. The Moon and the Sixpence. - М., 1972. - 240 p.
16. Priestley J.B. Angel Pavement. - М., 1974. - 504 p.
17. Strang B. Modern English Structure. - Lnd., 1989. - 201 p.

Надійшла до редакції 8 листопада 2010 р.